

A Déli pályaudvartól közvetlen keletre húzódó Mészáros utcában Deseő László naplójában február 12-én reggel regisztrálta az első szovjet katonát.⁵⁶ Egyetlen egy olyan német vagy magyar visszaemlékezés sem került elő, amely arról szólt volna, hogy az érintett ki akart volna törni, de ebben a hátulról előrenyomuló szovjetek megakadályozták volna. Arra sincsen adat, hogy ebben a térségben bármilyen harccselekmény történt volna, leszámítva néhány céltalan lövést. Mindez jó példa arra, hogy az alakulatok hadinaplói komoly forráskritikával kezelendők.

IV. A Bolyai Akadémia környéke és az NKVD

A kitörés elhárításáról a legplasztikusabb leírásokat a szovjet Belügyi Népbiztosság (Narodnűj Komisszariat Vnutrennűh Gyel, NKVD) 336. ezredéhez köthető, amely a Hűvösvölgyben a Pasaréti út és a Bolyai-Akadémia térségében állomásozott.⁵⁷ Jelen ismereteink szerint a kitörés irányában mélységben ez volt az egyetlen olyan körlet, ahol viszonylag összefüggő és szinte áttörhetetlen ellenállást is sikerült kialakítania a szovjet félnek – itt esett fogságba Pfeffer-Wildenbruch vezérezredes is. Érdemes részletesen is idézni a Hűvösvölgy védelmével kapcsolatos szöveget:

„1945. február 12-én 1.00 órakor a zászlóalj pozíciói mentén levő négyzetekben szórványos géppisztoly lövöldözés kezdődött. A helyzet tisztázására három irányban felderítőket küldtünk ki. Járőrünk a Hidegkúti úton⁵⁸ a Budakeszi út - Hidegkúti út kereszteződésig nem észlelt rendellenességet. A kereszteződésig haladva ellenséget nem talált és visszafordult, ám a zászlóaljhoz vezető útjukat az alagút⁵⁹ kijáratánál németek vágták el, így a járőr a zászlóalj állásaiig nem tudott áttörni. Ekkor a felderítő járőr a jobbszárny felé került, a szomszédos, 134. határőr ezredhez és vele jutott el Budakeszi falu környékére. Az 1. tartalék őrsből kiküldtünk 12 főt Obszuzsnij fbdgy. parancsnoksága alatt, azzal a feladattal, hogy a Pasaréti út baloldalán haladva, ereszkedjen le a Hidegkúti útig és derítse ki, van-e átjutási út a Lipótmezőre. A Pasaréti úton az ellenség tüzet nyitott rájuk, ezért visszafordultak, jelentették, hogy ismeretlen létszámú ellenség halad a zászlóalj állásai felé. A 3. órs felderítői a Budakeszi úton ütköztek ellenséges csoportba. Felvették a harcot és két embert foglyul ejtettek, az ellenség többi része távozott. A

⁵⁶ Ungváry, 2000: 255.

⁵⁷ Az NKVD (Belügyi Népbiztosság) szervezetéhez tartozó szovjet határőr alakulatok gyakorlatilag betöltötték a tábori csendőrség (katonai rendszet), a megszállt területek rendfenntartói és a katonai közigazgatás működését biztosító szerepet a háború alatt a szovjet katonai főparancsnokság alá rendelve és egyidejűleg a saját (belügyi) vezetésük parancsait is teljesítve.

⁵⁸ Valójában ekkor gr. Klebelsberg Kunó útnak hívták, ma Hűvösvölgyi út. A szovjet térképeken azonban korábbi nevén, azaz Hidegkúti útként tüntették fel.

⁵⁹ Az Ördögárok kijárata. Figyelemre méltó, hogy a német előőrsök ezek szerint már ekkor ideértek. Tekintettel az előrehaladási nehézségekre, az ördögárok csatornájában induló csoportnak legkésőbb 18 órakor el kellett indulnia.

foglyok adatai alapján megállapítottuk, hogy a német és magyar csapatok szétszórt részei áthatoltak a frontvonalon és a zászlóalj állásai felé haladnak azáltal a fő céllal, hogy áttörjenek a saját erőikhez Bécs felé a főbb országutakon.

A zászlóalj fegyvert ragadott és körkörös védelemben helyezkedett el. Ez megfelelt a zászlóalj harcrendjének, amelyet egy épülettömb adottságaihoz igazítottunk.⁶⁰ A védelemben a Vörös Hadsereg 85 olyan katonája is részt vett, aki nem szervezett alakzatban [sic!] vonult ki a harcokból⁶¹, valamint egy 76 mm-es löveg és tüzei, akiket mi tartóztattunk fel, midőn nem szervezett formában [sic!] hagyták el a frontot.

1945. február 12-én, 1.20-kor a 3. órs felvette a harcot a Pasaréti úton közeledő ellenséggel. Az ellenség támadását puska- és gépfegyver tüzrel megállítottuk. Jelentő embervesztéssel elszorítva az ellenség elvonult északi irányban a hegyek felé.

A 134. határőr ezred egyik harcosa, aki a zászlóaljunkhoz került, elmondta, hogy két társával egy alagút kijáratát őrizte a Hidegkúti úton.⁶² A rájuk támadó németek két határőrt megöltek, ő pedig sebesülten nem tudott visszaverődni a saját alakulatához, így került hozzánk. Az alagút kijáratát azonban őrizetlenül maradt, és a németek büntetlenül jöhettek ki az alagútból.

2.00 órakor a németek egy árokban gyülekeztek, majd nagy csoportokban áthaladtak a Hidegkúti úton, zászlóaljunk állásai felé. A németek támadását az 1. tartalék órs puska-, gépfegyver és géppisztoly tüzrel fogadta. Az ellenség, veszteségei dacára, ellentámadást indított azáltal a szándékkal, hogy a zászlóalj állásait áttörve egyesülhessen a bécsi országút mentén lévő front fő német haderővel.

2.30 órakor a zászlóalj valamennyi más egysége is felvette a harcot (1. és 4. órs, híradósok raja, hátországi ellátók). Ezen felül a korábban harcba bocsátkozott egységeink visszaverték a minden oldalról támadó ellenség rohamait. Zászlóaljunk ebben a helyzetben elszigetelődött a Vörös Hadsereg többi részétől. A jobb irányítás érdekében szoros vezetés alá vontuk és egy ellenállási gócpontot alakítottunk ki.⁶³

1945. február 12. 3.00 órakor az ellenség kisebb csoportjainak sikerült eljutniuk a rádióközpontunkhoz és elfoglalnia annak földszintjét. A rádiósok vakmerő leleményességgel az első emeleten foglaltak el védelmi állást, miközben a rádióadás folyamatosan működött a 2. emeleten. A rohamozó német osztag felszámolására a 4. órs egyik lövész osztályát küldtük ki. A rádiósok és a lövészek együttműködése révén az ellenséget kiverették a földszintről és 4 fő foglyot ejtettek.

1945. február 12-én 4.00 órakor az ellenségnek sikerült a zászlóalj parancsnoki körletének közelébe férkőznie. Ordítva, menet közben gránátokat hajigálva rohamozta az ellenség a parancsnoki

⁶⁰ Feltételezhetően a zászlóalj védőállása az 1896-ban épült Hadapródiskolában (1939-től Bolyai János Honvéd Műszaki Akadémia volt, ez ma a Riadó utcai épülettömb). A területen összesen öt laktanya illetve egyéb katonai célú épület állt, valamint egy lovarda. Utóbbi és az Akadémia épülete ma is megvan, a többi azóta elbontották.

⁶¹ Magyarán felfogták a parancsnok nélkül visszaözönlő katonákat.

⁶² Minden bizonnyal az Ördögárok kijáratáról van szó.

⁶³ A burkolt megfogalmazás arra utal, hogy az épület egy részét is feladták.

épületet. Támadásuk visszaverésére mindenki mozgósítva lett: híradósok, írnokok, kódolók és a többiek a parancsnokságon. A sok hullámban indított ellenséges támadásokat a megfelelő intézkedésekkel, rendre visszavertük. Az ellenség vesztesége itt 15 halott és 4 sebesült volt.

Zárótűzet nyitottunk az árok hosszában és az alagút kijáratánál egy 76 milliméteres löveggel és egy állványos géppuskával.

A zászlóalj elhelyezkedési területét a német-magyar csapatok szétszórt részei támadták. A front főerőibe csatlakozni akaró csoportot Pfeffer[-Windenbruch] SS tábornok, hadtestparancsnok vezényelte, akiket nem sokkal később egy szomszédos egységünk⁶⁴ ejtett foglyul.

Zászlóaljunk erőteljes védekező ellenállásába ütközve az ellenség az 1. zászlóalj kikerülésébe kezdett jobb felől, azzal a céllal, hogy kijusson a bécsi országútra.⁶⁵ A kerülni akaró ellenség feltartóztatására a parancsnoki épületbe rendeltük a 2. őrsöt, egy ellátóegységet és a híradó raj egy részét. Az ellenséges támadást megsemmisítő puská- gépfegyver- és géppisztoly tűzzel fogadtuk. Az ellenség, nem törődve hatalmas veszteségeivel, rohmozta az épületet, ahol a 2. őrs védekezett a zászlóalj más részeiből hozzá rendelt emberekkel együtt. Kisebb ellenséges csoportoknak mégis sikerült odaférkőzniük az épületbe és az ablakokon át gránátokat behajítaniuk. Ekkor indítottunk ellentámadást, az ellenséget kivertük a 4 épületből (rendőrségi épület és egyebek)⁶⁶. Az ellentámadásban megsemmisült 37 hitlerista, fogságba esett 20 német katona. Az őrs egy határőre elesett.

1945. február 13-án együttműködöttünk a 90. Bogdan Hmelnyickij tarackos dandár 4. tüzérségi osztályával. Az osztály parancsnoka a zászlóalj parancsnoki pontjáról adta ki a tűzparancsokat a felvillanó torkolattűzek alapján.

1945. február 13. 6.00 órákor kapcsolatba léptünk a 37. lövész hadtesttel. A hadifoglyokból kiválogatott parlamentereket küldtünk az alagútba és a laktanyába, s ennek eredményeként 240 németet és magyar ejtettünk foglyul, katonákat és tiszteket.

1945. február 13-án lőszerkészletünk kimerülőben volt. Mivel az ezredtől nem volt lehetséges a lőszer utánpótlás, lévén, hogy az utat folyamatosan tűz alatt tartották, megszerveztük a lőszer meggyűjtését a pincékből, padlásokból, épületekből és hasznosítottuk az eltávozott alakulatok⁶⁷ hátra hagyott lőszerét is.

Az ezreddel a rádiókapcsolatot két óránként tartottuk és adtuk át a helyzet jelentést. A zászlóalj állásaitól észak-keletre eső magaslatokra kiküldtük a 4. őrsöt. A magaslathoz érve az őrs tűzharcba került a németekkel. 40 embert megsemmisített 300 főt foglyul ejtett. Az 1. őrsöt az erdős magaslatokhoz küldtük

⁶⁴ A 134/I. NKVD zászlóalj.

⁶⁵ Téves helymeghatározás. Valójában a kitörők nem az ettől északi irányba haladó Bécsi útra akartak kijutni, hanem Pesthidegkút felé.

⁶⁶ A Bolyai-Akadémia mellett a m. kir. rendőrségnek is volt egy ingatlanja. Pontos címét még nem tudtuk beazonosítani.

⁶⁷ Minden bizonnyal itt a pánikba esett szovjet csapatok által hátrahagyott lőszerre utal.

német foglyok ejtésére. Az erdők és a magaslatok átfésülésekor az őrs ellenségbe ütközött és tűzharcot vívott. 37 hitleristát megsemmisítettek, 240 fő fogságba került.

Megszerveztük az alagút bejáratainak és kijáratainak őrzését. Az időjárás megváltozásával az alagútban megindult a víz duzzadása. Az ott elrejtőzködő vlaszovistákat és németeket ellepte az áradat és kisodorta őket a Dunába, ezért felhagytunk az alagút kijáratainak és bejáratainak őrzésével.

1945. február 13. 12.00 órákor az ezredtől gépkocsikon megérkeztek a lőszer szállítmányok.

A sebesültek kiszállítása alatt az őrsöt az ellenség tűz alatt tartotta. Az első segélyben részesített sebesülteinket egy erre kialakított pincében helyeztük el. A sebek elsődleges ellátása időben megtörténhetett.

A zászlóaljnak lőszerrel hozó gépkocsi visszaúton az ezred eü. ellátóba szállította a sebesülteket.

A zászlóalj személyi állományának élelmezését és a lovak abrakolását a fellelhető élelmiszerral és abrakkal szerveztük meg, a Vörös Hadsereg egységei által hátra hagyott maradványokból.

A harcok összegző áttekintése: Az 1945. február 12. 1.00 órától február 13-ig tartó harcokban a zászlóalj 482 hitleristát semmisített meg. Ez idő alatt 1850 fő foglyot ejtettünk, köztük 90 tisztet. A harcokban szerzett hadizsákmány: géppisztoly – 80, puská – 36, könnyű géppuska – 4, pisztoly – 6. A hadizsákmány Buda városparancsnokának lett átadva.

A zászlóalj személyi állományának veszteségei: a harcok során a zászlóalj 4 főt veszített el, köztük két őrmestert, 10 fő megsebesült, nyomtalanul eltűnt nincsen. A zászlóalj fegyverzete nem károsodott.

A harcokban az 1. tartalék őrs vezetője, Csernisev hadnagy hozzáértéssel vezette az őrs harcát és a körülményeknek megfelelően, helyes döntéseket hozott.

Az ellenség egy szakasznyi ereje megrohmozta a géppisztolyos szakaszt, ahol a szakaszparancsnok Fjodorov őrmester volt. Az ellenségnek sikerült betörnie egy épület alsó szintjére, de a szakasz határozott fellépésével kiverték a betolakodókat. Ekkor 15 hitleristát semmisítettek meg, foglyul ejtettek 5 német és magyar katonát.

A 2. őrs személyi állománya az ellenség fő csapásának irányában foglalt el védelmi állást (a városparancsnokság⁶⁸ környékén), szakaszosan és kitartóan verték vissza a németek hét rohamát, midőn a támadók az épületet ostromolták és gránátokat hajítottak be az ablakokon a 2. őrs állásaiba.

Az ellentámadás során az őrs kiszorította a németeket a négy épületből (a városparancsnokságából, a rendőrségről, stb.) Az 1945. február 12-én vívott harcokban az őrs 63 hitleristát semmisített meg és foglyul ejtett 150 német és magyar katonát és tisztet.

A 2. őrs géppisztolyos osztályának parancsnoka Beszgyin Vaszily Ivanovics őrmester, az ellenséges roham visszaverésekor hozzáértően végezte egysége tűzvezetését. Parancsnoksága alatt az őrs

⁶⁸ Feltehetően az Akadémia épületét vélték annak.

ellentámadásakor visszafoglaltunk egy épületet. Gránáttal személyesen végzett egy német mesterlövősszel és géppisztolyával 14 németet semmisített meg. Az épület visszafoglalásakor 8 német foglyot ejtett.

Az 2. órs golyószórója, Lomtyev Iván Nyikolájevics a németek rohamainak visszaverésekor ügyesen változtatott tüzelő állást, képes volt visszaverni a támadásokat, eközben 21 fasisztát semmisített meg.

Az 1. zászlóalj anyagi-műszaki ellátó részlegének raktárfőnöke, Edzjjev főtörzsőrmester és Lics őrmester az anyagmozgatási osztag parancsnoka, párba állva, jól rejtőzködve, egymást fedezve megközelítették a német mesterlövészek és katonák épületét, ahonnan tüzelve gátolták a 2. órs épületéhez való eljutást. A határőr páros géppisztollyal, mesterlövész puskával tüzelve és gránátokat vetve 15 hitleristát semmisített meg és 7 német katonát ejtett foglyul. A németeket kiverték az épületből és felszabadult az út a 2. órs által védelmezett épülethez.

Hljusztova tizedes, az 1. órs egészségügyise, a harcok idején kivételes bátorságot és hősiességet tanúsított. Ellenséges tűzben vitte ki a sebesült harcosokat és tisztelhetteseket, idejében ellátta őket és aktívan részt vett az ellenséges rohamok visszaverésében. Géppisztollyal két ellenséges katonát lőtt agyon.

Az órsök mesterlövészei kivételes szerepet játszottak az ellenséges mesterlövészek leszedésében. Az egyes házakban elbújt ellenséges mesterlövészek nem engedtek kilépni senkit az épületekből, vagy haladni az utcákon. Az ellenséges mesterlövészek ügyes levadászásával sokukat megsemmisítettük. Így a házakból való kijárási és az utcákon haladás biztonságosabbá vált. (...)

A 336. határőr ezred egy alegysége február 12-én reggel 76 fővel a Hársakalja keleti szélén foglalt állást. Érdekes itt átadni a szót az egység harcairól közölt összefoglaló jelentésnek: „1945. február 12-én 6.30 órakor a felderítés azt jelentette, hogy a 372. jelű magaslat⁶⁹ lejtőjétől északra egy 150 főnél nagyobb létszámú ellenséges csoport halad Hársakalja keleti szélé felé. A mangruppa vezetője úgy döntött, hogy közelebb engedi az ellenséget, majd két oldalról, a szárnyakról bekerítve semmisíti meg.

Az ellenség 200-250 méterre megközelítette a mangruppa védelmi állásait és ekkor puska, géppuska és aknavető tűzzel fogadták, amelyben 45 főt megöltek, s a többiek keleti irányban vonultak vissza egy névtelen magaslat⁷⁰ felé. A mangruppa vezetője elrendelte a védelmi vonalak tartását a fegyverzet és élőerő egy részével, a többiekkel megszervezte a hátráló ellenség üldözését. 1945. február 12-én 11.00 órakor, az 51. aknavető dandár védelmére kirendelt géppisztolyos szakasz segítségével, a Névtelen magaslaton bekerítették és megsemmisítették az ellenséget. A harcban 197 főt megöltek, 31 főt foglyul ejtettek az ellenség katonáiból és tisztaiból. Zsákmanó: golyószóró 2, géppisztoly 38, puska 64, pisztoly 15. A mangruppa vesztesége: 3 sebesült, köztük egy tiszt.

⁶⁹ Homok-hegy, a mai térképeken 371 méter magassággal jelölve.

⁷⁰ Feltehetően a 382 méter magassággal jelölt Kecské-hegyről vagy a Homok-hegy keleti nyúlványáról lehet szó.

1945. február 14-én 7.00 órakor egy Hársakalja keleti szélén elfogott sebesült férfi közölte, hogy ő egy 40 fős német géppisztolyos csoport kísérelje és a Budáról kitört csoport Hársakaljától 2-3 kilométerre dél-keletre van.

1945. február 14-én 8.00 órakor az értesülés ellenőrzésére a mangruppa felderítő-kereső csapatot küldött ki, amelyre 1945. február 14-én 9.00 órakor az ellenség váratlanul tüzet nyitott.

A felderítő-kereső csapat 30 percnyi tűzharc során megállapította, hogy a németek osztaga legalább 200 fős, fegyverzetük géppisztoly, puska, géppuska és kézigránát. A német osztag felszámolására az ezred parancsnoka 70 fős erősítést küldött ki a mangruppa vezetőjének parancsnoksága alatt. Az ezred alakulatainak aktív fellépése nyomán 1945. február 14-én 14.00 órára teljességgel megsemmisítették azt a 202 fős ellenséges csoportot, amely Budáról szivárgott át a 372. jelű magaslatnál.⁷¹

Az ellenség veszteségei: 132 halott katona és tiszt, köztük egy német ezredes. Foglyul esett 70 fő, köztük 3 tiszt. Zsákmányolt fegyverek: géppuska 2, géppisztoly 27, puska 109, pisztoly 7. Az ezred veszteségei: halott 4, sebesült 6.

1945 február 18-án megerősített felderítő-kereső járőrözésre, 28 főt küldött ki a 2. lövészet zászlóalj 7. őrsének parancsnoka azzal a céllal, hogy Buda központi részét tisztítsák meg az egyedül, vagy csoportokba verődve felbukkanó ellenségtől.

1945. február 18-án 8.00 órakor a felderítők egyik megfigyelője egy épületnél ellenséges katonákba ütközött, akik tüzeltek rá. A felderítő-kereső osztag ekkor harci alakzatot vett fel. A küzdelemben a németek 9 katonáját megölték, a többiek egy udvarba vonultak vissza védekezni. A felderítők rájuk törtek és további 7 német katonával végeztek.

Az épület első szintjének átkutatásakor, az ott rejtőzködő németek tüze zúdult a felderítőkre. A határőrök kézigránátokat dobtak be, majd egyenesen a második szintre mentek, ahonnan szintén tüzeltek rájuk. Ott kézitusában és lövésekkel 32 németet öltek meg, és 18 vlaszovistát, valamint 138 német-magyar katonát és tisztet ejtettek foglyul. A további épületek átfésülésekor az ellenség 19 katonáját és tisztjét ölték meg, 115 foglyot ejtettek.

Aktív, vakmerő és határozott fellépésével a felderítő-kereső osztag két ellenséges csoportot számolt fel, egyenként 120-150 fővel. Az ellenség veszteségei: halottak 75, hadifogoly 253, katona és tiszt. Hadizsákmány: géppisztoly 65, puska 250, golyószóró 21. A felderítő-kereső osztagnak nem volt vesztesége.

Az ezred 1945. február 12-19 között valamennyi harci tevékenységével az alábbi veszteségeket okozta az ellenségnek: megölt katonák és tisztak száma 1911, hadifogoly 4140. Hadizsákmány: géppuska

⁷¹ Ez a már említett Homok-hegy.

19, aknavető 2, puská 405, pisztoly 34, géppisztoly 179, kézigránát 120, lőszer 10 ezer db. Az ezred veszteségei: elesett 8, megsebesült 21.”⁷²

Ez a hivatalos szöveg elfedi azokat a tragédiákat és tömeggyilkosságokat, amelyek a Hűvösvölgyben zajlottak le. A „vlaszovista” kifejezés azokra a szovjet állampolgárokra utal, akik a német alakulatok tréningjében szolgáltak: becslések szerint a német hadsereg majdnem 5%-a állt ilyen emberekből,⁷³ akiket a német terminológia „segédszolgálatos” minősítéssel tartott nyilván, de akiket a kommunista propaganda egységesen Andrej Vlaszov⁷⁴ tábornok bérenceinek titulált.

Arról, hogy hogyan is néztek ki az utcák, Radnóti Miklósné Gyarmati Fanni naplója ad plasztikus képet. A kérdéses időben ő Boldizsár Iván Hidász utca 1. szám alatti lakásában húzta meg magát. Február 12-én reggel amikor a szomszéd házból visszatért a Boldizsár-ház pincéjébe, ott huszonöt elcsigázott német katonát talált: „*kiderült fogalmuk sincs arról, hogy hol vannak. A Várból kerültek erre, valami fantasztikus S betűt írbattak le a Marczibányi tér felé, aztán fel a Rózsadombra és innen ereszkedtek le, sok ezren voltak és szétszóródtak kisebb csoportokra. Azt kérdezték, milyen faluba jutottak. Már Zsámbékon kellett volna lenniük ekkorára, mondták reményvesztetten. (...) Eldobálták kint az udvaron a fegyvereiket, töltenyeiket a házbeli sápítózó asszonyok között. Egy, aki szakácsnő volt a Ludovikán szemben, az SS-nél, sorra járt közöttük, hogy az SS-jelzést levagdossa zubbonyaikról. [A katonák felírták az ott álldogáló civileknek] családjaik címét, hogy értesítsék őket, aztán elkezdték tárgyaikat elajándékozgatni. Töltőtollat, kesztyűt, gyöngysort kapott [Boldizsár] Iván, és gyűrűt, egyebeket a többiek a házból. Az óráikra figyelmeztették őket, hogy úgyis elveszik az oroszok, de azt nem voltak hajlandók átadni. Ez a hullarablás szégyenteljes és undorító volt, nem bírtam odanézni. Nagy részük húszon aluli vagy alig több éves gyerek volt, és most itt néztek szembe farkasszemet a halállal. Fojtogató volt a légkör (...) a német 'morituri'-k között egy pillanatra felrémlt bennem: SS-ek ezek mészárolták le a Szerbiából a magyar határra érkező munkaszolgálatosok nagy részét is. Emlékezz! Olyan mély megnyugvás volt, hogy nem tudtam már örömet érezni, csak a könnyeimet fojtottam vissza a szomorúságtól és sajnálkozástól felettük.*”⁷⁵

Megrendítő hogy Gyarmati Fanni a „felettük” kifejezést itt nem csak a munkaszolgálatosokra és közéjük tartozó férjére, hanem a német katonákra is értette, akiket ugyanolyan embernek látott, holott lett volna oka arra, hogy gyűlöletet érezzen irántuk. Ezt

⁷² Csugunov, 1976. A szöveg felleléséért és fordításáért Meruk Józsefnek mondunk köszönetet.

⁷³ BA-B, NS 19/1706, 24. A kérdés kifejtését lásd Ungváry, 2001: 131–146.

⁷⁴ Andrej Vlaszov (1901. szeptember 14. – 1946. augusztus 2.) szovjet vezérezredes, a 2. rohamhadsereg parancsnokaként több hét bujkálás után 1942. július 12-én német fogságba esett. A németekkel történő együttműködés híve volt, de nem minden áron. Tényleges hadsereggel soha nem rendelkezett, a róla elnevezett alakulatok szervezését Orosz Felszabadító Hadsereg néven 1944 végén kezdték csak meg, de az egységek vezetésébe nem volt beleszólása. A háború után a Szovjetunióban halálra ítélték és felakasztották.

⁷⁵ Radnóti, 2014: 411.

az érzést a napló február 14-i bejegyzése egyértelművé is teszi, ami egyértelműen egy tömegkivégzést örökít meg: „*Ma reggel vízért menés közben az út szélén megszorodtak megint a hullák. A fal mellett állították őket biztos, civil ruhások és német katonák vegyes. Az egyik egész fiatal, szőke félig ülve dől a Ludovika falának, a szőke baja csapzottan hull az arcába és hirtelen olyan rettenetesen belém nyilallott: mennyire hasonlít így messziről Miklóshoz.*”⁷⁶

V. A kitörés felszámolása a városban

A főváros területén belül a kitörőket északnyugatról a 337. lövészhadosztály göngyölítette fel. Mint említettük, az egység február 11-én 16 órakor kapott parancsot arra, hogy Budafokról a Vérhalom térségébe települjön át. A hadosztály menetoszlopának zöme éppen azokban az órákban ért a Budakeszi útra, amikor keletről az első kitörő csoportok is elérték azt. Ez a kitörők számára súlyos következményekkel járt, csak kevesen tudták ugyanis lövöldözés nélkül keresztezni a vonulás útvonalát, leszámítva természetesen azokat, akik csak 12-én napközben vagy este haladtak át itt. A hadosztály naplója szerint az első harcérinkezésre éjfél után másfél órával került sor.

Ami nem teljesen érthető, hogy hogyan tudott a seregtest Buda utcáin a sötétben nagyobb veszteségek nélkül mozogni szemben a kitörő német-magyar csapatokkal anélkül, hogy ne szenvedett volna súlyosabb veszteségeket, illetve ne tört volna ki komolyabb pánik. Ezt azért is érdemes megemlíteni, mert a szovjet katonák még annyi helyismerettel sem rendelkeztek itt, mint a németek, hiszen az ostrom során egyáltalán nem ebben a szektorban harcoltak korábban. Csak részben ad erre magyarázatot az, hogy a szovjet csapatok kifejezetten jól fel voltak készülve az éjszakai harcra.⁷⁷ Az ostrom német túlélő tisztjei közül azok, akik elérték a saját vonalakat és elmondták harci tapasztalataikat, kivétel nélkül kiemelték, hogy teljesen felőrölte őket az éjjel-nappal zajló helység harc.⁷⁸ 12-én reggelre mindenesetre a seregtest egységei az Új Szent János Kórház, a Hermann Ottó út, a Varázs utca és a hűvösvölgyi Villamosremíz magasságáig jutottak – eredeti menetcéljukat tehát nem érték el.

A többi egységhez képest a seregtest „szerényebb” eredményeket is produkált: 12-én összesen 840 katona és tiszt esett fogságba, a zsákmány: 4 gépkocsi, 15 szekér, 30 ló, 8

⁷⁶ Uo. 416.

⁷⁷ Sasso kiemeli, hogy 1944–1945-ben a szovjet hadműveleteknek már 40%-a éjjel zajlott (Sasso, 1982.).

⁷⁸ BA-MA, RH 11/25, 1–5. Besprechung Chef Ausb.Abt. mit Oberstleutnant Helmut Wolff. Betr: Kampfführung in Großstädten [A kiképzési osztály vezetőjének megbeszélése Wolff alezredessel a nagyvárosi harcvezetéséről]. 1945. február 22.